

М.С.Масалов – студент 4 курсу
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
С.М.Кулик – кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

СТВОРЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ РФ ПРИВАТНИХ ВІЙСЬКОВИХ КАМПАНІЙ У СИРІЇ

У сучасних міжнародних конфліктах російські приватні військові кампанії (ПВК) перетворились на інструмент, що дає можливість РФ знижувати прямі ризики для її збройних сил. Діяльність таких структур як ПВК «Wagner», що мають безпосередній зв'язок з Росією, стала основним елементом російської військової присутності в Сирії.

Офіційно «Вагнер» не зареєстрована як державна структура в Росії, однак численні джерела підтверджують її тісну координацію з військовими та розвідувальними органами РФ [1]. Інші російські ПВК менш відомі публічно, але є інформація про «напівприватні» формування, що діяли в Сирії, зокрема і до 2015 р. Група «Вагнер» формально виникла як структура 1 травня 2014 р., коли її засновником був призначений Д.Уткін (командир) і директором – Є.Прігожин, колишній олігарх, близький до керівництва РФ. Назва «Вагнер» походить від позивного першого командира групи – Дмитра Уткіна, колишнього офіцера ГРУ, який захоплювався символікою Третього Рейху та композитором Ріхардом Вагнером – улюбленим композитором А.Гітлера. Саме цей позивний став неофіційною назвою формування, що згодом закріпилася як його публічний бренд. Проте витoki організації простежуємо ще до 2013 р., коли в межах російської військово-розвідувальної служби та спецпідрозділів (ГРУ) експериментували з приватними військовими компаніями [3]. Специфіка російських ПВК полягає в такому: вони виконують завдання, що формально не покладені на регулярні збройні сили, зберігаючи відносну дистанцію від прямої відповідальності держави. Наприклад, участь у передових наступальних операціях, охороні енергетичної інфраструктури, забезпеченні безпеки ресурсних точок. Водночас вони діють з гнучкістю, що їй не має регулярна армія (менше публічності, коротші ланцюги підзвітності).

Діяльність ПВК «Вагнер» у Сирії мала комплексний характер і включала участь у бойових операціях, охорону інфраструктури, а також виконання розвідувально-допоміжних функцій. Основні осередки розгортання групи фіксували у провінціях Дейр-ез-Зор, Хама, Хомс, Латакія, Тартус і Алеппо, де вагнерівці діяли на підтримку урядових військ Башара Асада, зокрема під час боїв за Пальміру та Дейр-ез-Зор [4]. Фахівці зазначають, що чисельність найманців «Вагнер» у певний момент була майже 2 500 осіб, що становило майже половину російського офіційного контингенту. Одним із ключових напрямів діяльності була охорона енергетичних об'єктів – нафтогазових родовищ, терміналів, трубопроводів та електростанцій, особливо тих, що були передані під контроль російських або сирійських приватних компаній, пов'язаних із Кремлем. За це компанія отримувала частину прибутку від експлуатації цих ресурсів, що фактично легалізувало її військову присутність. Вся ця діяльність здійснювалася для підтримки режиму Башара Асада [6]. ПВК «Вагнер» вербувала здебільшого колишніх військових і ветеранів російських силових структур, а також сирійців, які приєдналися до неї на контрактній основі. Набір здійснювали через військову базу «Молкіно» у Краснодарському краї, де проходили початкову підготовку.

ПВК «Вагнер» використовувала широкий спектр техніки, переважно радянського та російського виробництва: танки Т-72, бронетранспортери БТР-80, артилерійські

установки Д-30, реактивні системи «Град» і міномети різних калібрів. Цей арсенал дозволяв групі діяти не лише як охоронна структура, а як повноцінний бойовий підрозділ, здатний проводити наступальні операції. Ця модель дала Росії декілька переваг: можливість зменшити кількість публічно визнаних втрат регулярних військ, гнучкість у мобілізації й виведенні сил, а також ефективну проєкцію впливу без прямого оголошення масштабної сухопутної операції. Однак ця «ефективність» мала певні обмеження, бо ПВК не можуть повноцінно замінити регулярні сили через обмеженість ресурсів, контролю та підзвітності. Наприклад, в битві при Хашамі (лютий 2018 р.) [5] ПВК та їх союзники піддалася потужному удару з боку США та їхніх партнерів, що доводить, що гнучкість не гарантує безпеки.

Досвід, набутий російськими ПВК у Сирії, став фундаментом для розгортання подібних практик у конфліктах на пострадянському просторі, насамперед в Україні. Починаючи з 2014 р., Росія активно застосовувала моделі непрямой участі у бойових діях – використання «добровольчих» підрозділів, контрактників без офіційного статусу, а також ПВК, що діяли під координацією спецслужб. Сирійська кампанія дала можливість відпрацювати механізми взаємодії між приватними структурами та регулярними військами, логістику постачання, інформаційне прикриття і схеми фінансування. Після 2022 р. ПВК «Вагнер» та інші формування стали частиною більшої системи гібридних дій РФ, поєднуючи бойові завдання з операціями психологічного впливу, дезінформації та економічного контролю на окупованих територіях [6]. Таким чином, «сирійський досвід» перетворився на прецедент, що закріпив роль ПВК як ключового інструменту зовнішньої політики Росії у війні проти України.

У 2023 р. після внутрішньої кризи та збройного заколоту «Вагнера» в Росії, значна частина контингенту була виведена із Сирії, а функції безпеки на місцях передали іншим підрядним структурам, контрольованим Міноборони РФ. Попри це, залишкові сили продовжують діяти на окремих об'єктах у центральній та східній частині країни. Водночас «Вагнер» зберігає активну присутність в інформаційному просторі – має власні Telegram-канали, сторінки у соцмережах і навіть офіційний вебсайт, який використовують для рекрутингу та публічного позиціонування групи [7].

Міжнародна реакція на діяльність російських ПВК у Сирії була різко негативною та відображала загальну стурбованість зростанням «сірих зон» у сучасних конфліктах. США, ЄС і низка їхніх союзників запровадили персональні та секторальні санкції проти структури «Вагнер» і пов'язаних з нею осіб, зокрема за порушення міжнародного гуманітарного права, тортури й напади на цивільне населення. ООН неодноразово закликала до розслідування злочинів, скоєних представниками ПВК у Сирії, Лівії та ЦАР, наголошуючи на відсутності міжнародного механізму контролю над їхньою діяльністю. Регіональні гравці, як-от Туреччина чи Ізраїль, реагували прагматично: визнаючи присутність російських найманців фактором ризику, але уникали прямого зіткнення через необхідність підтримувати політичні канали з Москвою. У відповідь Росія традиційно заперечувала будь-який зв'язок із ПВК, подаючи їх як «незалежні комерційні структури», що діють на власний розсуд [2]. Загалом міжнародна реакція показала слабкість існуючого правового регулювання приватних військових компаній і водночас усвідомлення провідними державами того, що ПВК є інструментом державної політики Росії під прикриттям приватності.

Висновки. Діяльність російських приватних військових компаній у Сирії засвідчила становлення нового формату державного впливу, що поєднує військові, політичні й економічні інтереси під прикриттям «приватного сектора». ПВК стали для Росії інструментом зовнішньої політики, що дозволяє розширювати сферу впливу без формального порушення міжнародних зобов'язань та без прямого залучення регулярної армії. Сирійський досвід довів ефективність таких структур у досягненні короткострокових тактичних цілей, але водночас виявив їхні обмеження – слабку дисципліну, залежність від державного фінансування та відсутність чіткої юридичної відповідальності. Перенесення цієї моделі в Україну підтвердило, що ПВК є невід'ємною складовою гібридної війни РФ, спрямованої на розмиття меж між державним і

недержавним насильством. Міжнародні санкції та дипломатичний тиск лише частково обмежили їхню діяльність, не усунувши сам механізм використання найманців як інструменту політичного впливу. Російський кейс ПВК у Сирії виявив системну проблему сучасного міжнародного порядку – відсутність ефективних норм контролю над приватними військовими акторами, які де-факто виконують функції держави у війні.

Джерела та література:

1. Asymmetric Warfare Group. Russian Private Military Companies. URL: <https://irp.fas.org/eprint/russia-pmcs.pdf> (дата звернення: 08.11.2025).
2. BBC News. What is Russia's Wagner group, and what has happened to its leader?. BBC Home – Breaking News, World News, US News, Sports, Business, Innovation, Climate, Culture, Travel, Video & Audio. URL: <https://www.bbc.com/news/world-60947877> (дата звернення: 08.11.2025).
3. Congressional Research Service. Russia's Wagner Private Military Company (PMC). URL: <https://sgp.fas.org/crs/row/IF12344.pdf> (дата звернення: 08.11.2025).
4. How the Wagner Group Lost Syria. Homepage | Royal United Services Institute. URL: <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/how-wagner-group-lost-syria?utm> (дата звернення: 09.11.2025).
5. Maurer K. Special Forces Soldiers Reveal First Details of Battle With Russian Mercenaries in Syria. The War Horse. URL: <https://thewarhorse.org/special-forces-soldiers-reveal-first-details-of-battle-with-russian-mercenaries-in-syria/> (дата звернення: 08.11.2025).
6. Moscow's Mercenary Wars: The Expansion of Russian Private Military Companies. CSIS. URL: <https://russianpmcs.csis.org/> (дата звернення: 08.11.2025).
7. Moving Out of the Shadows: Shifts in Wagner Group Operations Around the World. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data). URL: <https://acleddata.com/report/moving-out-shadows-shifts-wagner-group-operations-around-world> (дата звернення: 09.11.2025).
